

VÝKLAD VĚCNÝ A VÝKLAD SLOV MĚNĚ JASNÝCH

DOMÁCÍ NEMOC

- Str. 9: *sprachmeister* – učitel řečí;
10: *k Sperlovi* – zahradní restaurace ve vídeňské čtvrti Leopoldov (Leopoldstadt); *k sv. Vavřinci* – kostel sv. Vavřince u Domažlic; *do Petrovic* – vesnice v okrese domažlickém; *Dums mádl, dós šikt si nit!* (Dummes Mädel, das schickt sich nicht!) Hloupé děvče, to se nesluší!
11: *lichva* – drůbež; *böhmisches copak* – „české copak“, posměšná předzívka pro Čechy ve Vídni.

DLOUHÁ NOC

- 15: *ve věnci* – v účesu tvarem podobném věnci, kruhovitě obklopujícím hlavu; *kvadrila* – čtverylka, řadový tanec;
18: *žíhon* – způsob lidového ženského účesu z 60. let minulého století (vlasy v týle podhrnuté a vpředu rozčísnuté); *punčochy s červenými cviklemi* – punčochy s červenými vsazovanými klíny; *cajková kytle* – sukně z cajku, t. j. z bavlněné (proužkované nebo kostkované) látky;
19: *kosmonoský šátek* – šátek vyrobený v Kosmonosích u Mladé Boleslavi, které prosluly výrobou kartounů, batistů, šátků a zástěr i za hranicemi;
20: *Noviny* – Pražské noviny, deník redigovaný Karlem Havlíčkem Borovským;
21: *venčí* – dial. chodí venku.

OBRÁZEK VESNICKÝ

- 28: *nájemnice* – žena za mzdu najímaná.

ČERTÍK

- 33: *navzdor nehodě* – navzdor nepohodě; *mezulánka* – sukně z mezulánu, t. j. z hrubé vlněné nebo bavlněné tkaniny.

BARUŠKA

- 38: *sprostý otec* – prostý otec; *sprosté srdce* – prosté srdce; *isop* –

- yzop, isopyrum, zapallice, pryskyřnicovitá rostlina s nevelkými bílými květy;
- 39: *na průvěži* – tam, kde vítr provívá;
- 40: *zastydl by se* – dial. zastyděl by se;
- 41: *příchýlil* – přihnul si, více se napil (alkoholu); *jazyk počal předběhati povázhlivosti* – jazyk počal předbíhat rozvahu, počal mluvit nerozvázně, zde: chlubně; *vymlouvali ji* – omlouvali ji;
- 43: *přečitatelné jméno* – snadno čitelné; *měl pak jura* – právnická studia;
- 48: *amant* – milovník, milenec (z fr.);
- 49: *oznámí se s domácím lidem* – seznámí se s domácími lidmi; *vymlouval* – omlouval;
- 52: *daguerotypoval* – zachycoval; podle daguerotypie, zhotovování obrázků světlem nazvaného podle franc. vynálezce Daguerra;
- 55: *za znakem paní* – za paninými zády;
- 58: *ulíbila ji* – políbila ji;
- 65: *že jí myšlénky spadly* – že se jí v hlavě pomátlo;
- 70: *od srdce jí odlehne* – ulehčí, uleví se jí.

POMNĚNKA ŠLECHETNÉ DUŠE

- 94: *štift* – t. zv. damenstift, tereziánský ústav pro zchudlé šlechtičny na Hradčanech;
- 95: *opatrovník a zástupce* – muž, který obstarává všechny úřední záležitosti buď nezletilému nebo chorobou nebo tělesnou vadou stíženému;
- 96: *predikát* – přídomek, šlechtický titul;
- 101: *na Veselou horu k svatému Vavřinci* – starý název návrší u Domažlic s kostelem sv. Vavřince, poutní i výletní místo (srov. Obr.¹ na str. 183);
- 102: *někdy se tam zahodí houdek s dudákem* – někdy tam přijde a zahraje houslista s dudákem; *šlak ví* – ‚čert ví‘, mírné zaklení; *jako šípě* – prudce, divoce;
- 105: *studený jed v kostích* – reumatismus, dna.

SESTRY

- 110: *Bobra* – Bobr, řeka v dnešním polském Slezsku, pramenící v Krkonoších;
- 113: *do Nimbše* – něm. Niebusch, dnes pol. Niemcza, 25 km sv. od Zaháně; *přišlo ti snad z očí?* – byla jsi snad uhranuta?

¹ Obr. = Národopisné a cestopisné obrázky z Čech ve Spisech Boženy Němcové, sv. 3.

- 115: *do zámku knížecího* – zaháňský zámek, patřící též vévodkyni Zaháňské, t. j. kněžně z „Babičky“;
- 116: *lesík smokvový* – adj. k smokvoň, fíkovník; *dorické sloupení* – sloupoví prostého nejstaršího řeckého slohu, dorské;
- 117: *táčky* – velké šátky, které se nosily volně přes záda; *nankinky* – mužské kalhoty z nankinu, husté bavlněné tkaniny žlutavé barvy;
- 118: *Ach herje* – Pane Ježíši!, citoslovce z něm. Herr Jesus („Pán Ježíš“);
- 123: *Hlohovská ulice* – ulice v Zaháni; *v městě Z...* – Zaháň, polsky Zagań, krajské město v polském Slezsku na řece Bobru; *vin-dický* – slovanský (lužickosrbský);
- 124: *Panská ulice, Zámecká ulice* – ulice v Zaháni; *Augustinský kostel* – kostel v Zaháni;
- 125: *vězník* – vězeňský dozorce; *věžná* – fem. k vězeň, trestanka;
- 126: *Dětřichovice* – něm. Dittersbach, dnes pol. Dzietrzychowice, 7 km sv. od Zaháně;
- 127: *vstala narub* – ‚vstala levou nohou napřed‘, má špatnou náladu;
- 128: *návěští* – zpráva, zvěst; *vyvinout nohu* – vymknout, vyvrtnout nohu; *odlehne ti od srdce* – v. výklad k str. 70;
- 129: *jistil jsem* – tvrdil jsem; *zavracel* – obracel;
- 132: *jak by měla srdce pod povlakou* – jako by ji něco rmoutilo, tžilo: *šlakovitá věc!* – zatrápená věc!
- 138: *smutek, jako povlak tváře zastíňující* – smutek zastírající tvář.

KARLA

- 140: *Lesní Mnichov* – něm. Waldmünchen, bavorské městečko Brod nad Lesy u českých hranic; *šátek na pokos vázaný* – uvázaný šikmo dozadu, takže uzel je v týlu;
- 141: *v Rechci* – lidový název pro Retz (Rötz), osadu na cestě z Klenčí přes Lesní Mnichov (Brod nad Lesy) do Neuenburgu;
- 143: *Hújezdo* – Újezd, obec u Domažlic; *Risenberk* – Rýzmberk, zřícenina hradu u Kdyně na Šumavě;
- 144: *Panny Marie prsa, Oser* – hora Ostrý (Jezerní hora, něm. Osser) na Šumavě; *Arborec* – hora Javorec, Malý Javor (na bavorské půdě u českých hranic);
- 145: *trolení v húdech* – suché lámání, dna; *od toho chudnu* – od toho hubnu;
- 146: *křížové tolary* – stříbrné mince s křížkem, mezi jehož rameny

- jsou korunky, na líci hlava; raženy za císařů Josefa II. a Františka II.;
- 147: *šerka* – „bílý z domácího hrubého vlněného sukna kabát, jenž volně k tělu přiléhá – lemován kolem a na ramenou černými šňůrami“ (Obr., str. 182); *náčínek* – skrojek chleba;
- 150: *Medákov* – nyní Mrákov, vesnice na Domažlicku;
- 156: *až se mi v krbě zhvězdí* – nikdy; *struček* – větvička; *spolčata* – dvojčata; *rovno* – stejně; *šmelcem vyšíté* – perličkami vyšíté; šmelc, drobné barevné kovové nebo skleněné perličky, ozdoby, cetky, obyčejně k našívání na látku;
- 157 pozn.: *chlapec z Polské* – Polská, název pro část města nebo osady (podle cesty do polí, srov. Obr., str. 196 a 214);
- 158: *haž mu hlízy naskáčí* – boule, které vzniknou úderem;
- 159: *libný* – hezký;
- 160: *jako mník* – jako rybka; *živné ruce* – ruce, které užíví, pracovitě; *prokurátor* – správce, panský úředník;
- 162: *kterak vymláčená oklep* – jako vymláčený snop;
- 163: *není toho fochu* – není takového zdání; *kracky z kúdele* – chomáče z koudele, vznikající při předení; *podvazky* – dlouhá přadena rezné přfze;
- 164: *haraska* – stuha z hrubé vlněné tkaniny (podle franc. města Arras);
- 166: *hnětanka* – „veliký koláč, dobře máslem a smetanou zadělaný, v němž je skořice, hrozinek a mandlí hojnost“ (Obr., str. 13);
- 169: *vet?* – dial. vid?
- 170: *co kart* – jako kart, tuhý, obyčejně leštěný papír;
- 171: *jako s teplou bábou* – jako s koblíhou, jemně;
- 172: *renčák* – rýnský zlatý; stříbrný peníz jako měnová jednotka, v Rakousku od r. 1857 v hodnotě 100 krejcarů;
- 177: *neměl hlavu pod víchem* – nebyl podnapilý; *pas se* – dej pozor; *vpolo* – v pase; *rděla se jako kalina* – zahradní kaliny mají květy bílé nebo růžové;
- 179: *u stunce* – dial. u studnice;
- 180: *což se ti popudilo?* – což ses pomátla? *oni mi ho odevzdají* – odevzdají ho úřadům, aby byl vzat na vojnu.

DIVÁ BÁRA

- 186: *Vestec* – obec u Nymburka; *šerka* – v. výklad k str. 147;
- 187: *dřevenky* – dřeváky;
- 188: *dívčí* – dial. děvče;
- 189: *dávala oplatky* – oplácěla;

- 191: *loktuše* – velký šátek sahající přes lokty;
 193: *chlapec nepoveda* – uličník;
 204: *eh habrovina* – nadávka (Němcová: Ty habrovino usmolená!);
 209: *libný* – v. výklad k str. 159;
 210: *humence* – humenec, lysina; *nankinky* – v. výklad k str. 117;
 211: *kartonový šátek* – kartounový, z kartounu (fr. carton), z hladké plátnovité bavlněné tkaniny, obyčejně potištěné vzorem;
 212: *topan* – krocan;
 213: *plecháč* – zde: plešatý člověk;
 215: (krávy) *se rozdužily a strašně začaly se rohami klát* – rozhněvaly se a počaly se strašně trkat;
 218: *vlasý mu vyvstaly dubkem* – vlasy se mu zježily;
 220: *měl jsem trochu hlavu pod víchem* – v. výklad k str. 177; *že mne chapne za krkošku* – že mě popadne za hrdlo;
 223: *okénko s dlaně* – velikosti dlaně.

ČTYRY DOBY

- 229: *oranže* – oranžovník;
 230: *co „živého ohně květ“* – jako živý oheň, jako sírový květ (Schwefelblüte); *libelula* – vážka; *s hlavou zababušenou rodná posestrice* – s hlavou zachumlanou, zavinutou, zahalenou oddaná, věrná přítelkyně, družka, totiž kukla; *ponosuje se* – vypíná se, povznáší se; *Pallas Athéna* – starořecká bohyně moudrosti a boje.

Pozn. Za pomoc při přesném určení místních názvů děkujeme Polskému velvyslanectví, Zeměpisnému ústavu Karlovy university a hudebnímu skladateli Jindřichu Jindřichovi